

Tahuri mai kia mau ki te mana pupuri

Te Wiki Atamai ā-Ipurangi 2025 – Kete Tuhituhi

Nā mātou ēnei tuhinga i waihanga kia māmā tō hiki, tō tuku hoki i ngā kōrero ōkawa o te Wiki Atamai ā-Ipurangi mā ō hongere.

Tahuri mai kia mau ki te mana pupuri i tēnei Wiki Atamai ā-Ipurangi

Kua tae mai te Wiki Atamai ā-Ipurangi!

I tēnei Wiki Atamai ā-Ipurangi (6-12 o Oketopa), e tautoko ana mātou i Own Your Online mā te āki i a koutou katoa ki te: Tahuri mai kia mau ki te mana pupuri.

Ngā take me whai take te whakahaumarū ā-ipurangi ki a koe

I roto i ngā marama e ono i pahure ake nei, e 54% o ngā tāngata o Aotearoa kua kite wheako i te whakatuma ā-ipurangi. I tēnei rā he mātanga ake nei te taihara ā-ipurangi, ā, kāore ia i te wehewehe tāngata – e whakaraerae ana tātou katoa ahakoa tō pakeke, ahakoa tō mahi, ahakoa tō moniwhiwhi rānei.

Ahakoa te kino haere o te taihara ā-ipurangi, **e 42% noa iho o ngā tāngata nō Aotearoa e mea ana ka rangona te whakaraerae ki ngā whakaeke ā-ipurangi.** Ko te tikanga o tēnei ko te tokomaha o ngā tāngata nō Aotearoa kāore i te mahi i ngā mahi atamai, māmā hoki hei whakarite kia noho haumarū tonu rātou, ō rātou mōhiohio whaiaro hoki i te ipurangi.

I te mātanga haere o ngā kaitāware, ka kitea ngā hua o tēnei i ngā tau:

- **E \$1.6 piriona** i ngaro atu ki ngā whakatuma ā-ipurangi i ngā tāngata o Aotearoa i te tau 2024
- **Neke atu i te \$1,000** te toharite ka ngaro, i ia whakaekenga
- **E 88% o ngā tāngata** e whakaahua nei i ngā whakaeke ki a rātou hei mea āhua kaha, kaha, tino kaha rānei

Ngā ara māmā kia noho whakahaumarū tonu ai koe

I tēnei Wiki Atamai ā-Ipurangi, **Tahuri mai kia mau ki te mana pupuri.**

E āki ana mātou i a koe ki te whai i ētahi hipanga māmā hei āwhina ki te whakahaumarū i a koe anō i te ipurangi. Ā, he māmā ake pea i tāu e whakaaro nā:

1. Whakakāngia te motuhēhēnga tukarua (2FA).

Ka taea e te 2FA te whakahaumarū i a tātou i te 99% o ngā whakaeke ā-ipurangi aunoa (e 32% o ngā tāngata e whāki nei kāore rātou i te whakamahi i te 2FA i ā rātou pūkete matua).

2. Whakamahia he kupuhipa roa, kaha, ahurei hoki

Ka tini piriona tau pea te roa ki te whiriwhiri i ērā (e 46% o ngā tāngata e whāki nei kei te whakamahia ngā kupuhipa ōrite tonu i te ipurangi).

E āki ana mātou kia tīmata koe ki ō pūkete matua e toru; te mahi pēke, te īmēra me te pāpāho pāpori.

Ako atu anō ki ownyouronline.govt.nz

Anei ētahi atu mōhiohio hei whakamahi ki ērā atu rauemi e hiahia ai pea koe ki te tuhi:

Whakaritea he kupuhuna roa, kaha, motuhake hoki

Whakamahia he kupuhuna rerekē ki ia pūkete, ā, kua e whakauru mōhiohio whaiaro, pērā i tō rā whānau, ki tō kupuhuna. Ko ngā kīangahipa (ngā kīanga matapōkere e whā ngā kupu, neke atu rānei, hei tauira coffeecountsasameal, mapsshouldbessouthsideup rānei) ngā kupuhuna pai rawa. He māmā te mau, engari he uaua mā te kaitāware.

Whakahohea te motuhēhēnga tukarua (2FA)

He tauārai haumarua anō te 2FA hei āwhina ki te tiaki i ō pūkete tuihono. Ko tētahi momo 2FA ahuhānui ko te waehe motuhake ka tukuna ki tō waea, ka whiwhi rānei mā tētahi taipānga ko koe anake e taea ana te uru atu. Ka taea e koe te whakamahi hei motuhēhēnga o tō tuakiri i ia wā ka takiuru koe. Mā tērā, ahakoa ka riro i te kaitāware ō taipitopito takiuru, e kore ia e uru. Tīmata mā te whakarite i te 2FA ki ō pūkete pēke, īmēra, pāhopori hoki.

Whakahohea ngā whakahounga aunoa ki ngā taipānga me ngā pūrere

Ehara i te mea ko te tikanga o ngā whakahounga he whiwhi i ngā āhuatanga hou ki ngā taipānga me ngā pūrere; engari ka tiaki i a koe i ngā ngoikoretanga, i ngā whakaraeraetanga kātahi anō ka kitea, e uru ai pea ngā kaitāware. Ko te huarahi māmā e pēnei ai ko te haere ki ngā tautuhinga me te whakahohe i ngā whakahounga aunoa.

Whakaritea kia noho tūmataiti ō tautuhinga pāhopori

Me whakarite he 'Tūmataiti', 'Hoa anake' rānei ō tautuhinga tūmataiti pāhopori. Mā tēnei, māu anō e whakarite ko wai e kite ana i ngā kōrero e tuarhia ana e koe, ā, e tuari ana ki a wai.

Āta whakaarohia i mua i te pāwhiri

Kia mataara ki te huaki i ngā hononga me ngā āpitihanga kei ngā pātuhinga, īmēra, pāhopori rānei. Ka taea e ngā kaitāware te whakamahi i ēnei hei rapu i ō taipitopito whaiaro, hei tāuta pūmanawa kino rānei ki tō pūrere. Ahakoa ki ō whakaaro he whaimana pea te pātuhinga, he pai ake te haere ki te paetukutuku a te whakahaere mā tētahi atu ara. Mēnā he kino kē te āhua, kāore e kore he kino!

Pūrongotia

Mēnā ka whai pānga koe, tētahi atu rānei, ki tētahi mahi tāware ā-ipurangi, pūrongotia ki National Cyber Security Centre (NCSC). Kei konei rātou hei āwhina i te iwi whānui kia noho haumarua, kia ora hoki i ngā tūraru me ngā mahi haumarua ā-ipurangi.

